

PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA PHẬT GIÁO TRONG GIÁO DỤC VĂN HÓA CỘI NGUỒN CHO THANH, THIẾU NIÊN

Tóm tắt: Trong xã hội Việt Nam ngày nay, một bộ phận thanh, thiếu niên quá chú trọng hưởng thụ vật chất, thiếu kiến thức về lịch sử dân tộc và văn hóa truyền thống. Đó là những thách thức cản trở việc phát huy sức mạnh của tuổi trẻ trên con đường đóng góp vào sự nghiệp xây dựng và bảo vệ đất nước trong bối cảnh mới. Vì vậy, thế hệ trẻ nước ta hiện nay cần được giáo dục văn hóa cội nguồn, để họ có được lý tưởng sống và thực hành những điều đem lại lợi lạc cho bản thân, gia đình và đất nước.

Từ khóa: văn hóa cội nguồn, thanh thiếu niên, hoàng pháp, Phật giáo

1. Nhu cầu giáo dục văn hóa cội nguồn cho thanh, thiếu niên hiện nay

Trong sâu thẳm tâm thức mỗi người dân Việt Nam từ bao đời nay, vua Hùng là vị tổ có công dựng nên nhà nước Văn Lang - nhà nước đầu tiên của dân tộc ta. Lễ Giỗ Tổ Hùng Vương rất quan trọng trong đời sống tâm linh của các thế hệ người dân Việt Nam. Với người dân Việt Nam, các Vua Hùng là những người lập nước, cũng là những người chăm lo cuộc sống cho nhân dân, nên vừa thiêng liêng, vừa gần gũi. Ngày 10/3 hằng năm, người dân trong nước và ngoài nước về trẩy hội tại Đền Hùng (thành phố Việt Trì, tỉnh Phú Thọ), làm lễ Giỗ Tổ để nhớ ơn các bậc tiên nhân. Vào dịp này, với niềm tôn kính và lòng biết ơn đối với Quốc Tổ, các vị lãnh đạo Đảng và Nhà nước về Đền Hùng dự lễ dâng hương cùng đông đảo con dân đất Việt. Nhiều nghi thức tâm linh đậm đà bản sắc dân tộc được tổ chức tại Đền Hùng và nhiều cơ sở thờ Hùng Vương trên khắp cả nước. Tất cả các địa phương từ Bắc vào Nam đều long trọng hướng về ngày Quốc Giỗ.

Tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương là nét độc đáo về truyền thống đạo đức của người dân Việt Nam; là sợi dây liên kết toàn dân tộc, tạo sức mạnh tinh thần vững vàng trước mọi sự đe dọa của thiên tai và ngoại xâm. Việt Nam đã trải qua nhiều cuộc chiến tranh gian khổ và ác liệt, nhưng nhờ phát huy tinh thần đoàn kết của con rồng, cháu tiên mà dân tộc ta đều giành chiến thắng trước mọi kẻ thù. Đại dịch Covid - 19 và bão lũ liên tiếp trong năm 2020 là minh chứng sống động về sức mạnh đoàn kết, tinh thần thân ái, chia sẻ yêu thương của những con dân nước Việt, để không ai bị bỏ lại phía sau. Đây là một trong những hành trang lớn giúp đất nước ta bước vào một giai đoạn mới với sức mạnh của một nền văn hóa giàu bản sắc, điều mà hiếm một quốc gia nào trên thế giới có được.

“Uống nước nhớ nguồn”, “Ăn quả nhớ người trồng cây”, hướng về cội nguồn, biết ơn tổ tiên luôn là đạo lý của nhân dân ta. Thanh, thiếu niên Việt Nam đã tiếp bước và nối dài những thành tựu lớn lao của các thế hệ đi trước. Biết bao tấm gương sáng trong hai cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ của thanh, thiếu niên hãy còn đó. Đến thời đất nước hòa bình, hội nhập, vô số thanh, thiếu niên siêng năng học tập, hướng đến các giá trị chân-thiện-mỹ, đóng góp thiết thực cho gia đình và xã hội. Người Việt Nam có quyền tự hào và hy vọng về lớp lớp thanh, thiếu niên với lý tưởng và giá trị nhân sinh chân chính, luôn đóng góp sức trẻ và trí tuệ vào sự nghiệp xây dựng và phát triển đất nước, thúc đẩy tiến bộ xã hội và phần vinh dân tộc.

Tuy nhiên, do ảnh hưởng mặt trái của kinh tế thị trường, quá trình toàn cầu hóa và cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư nên nhiều luồng tư tưởng độc hại và lối sống thiếu lành mạnh từ bên ngoài xâm nhập vào thanh, thiếu niên nước ta. Hậu quả thấy rõ là một bộ phận thanh, thiếu niên chạy theo lối sống thực dụng, ích kỷ, thiếu trách nhiệm với bản thân, gia đình và đất nước. Thực tế này ảnh hưởng nghiêm trọng tới sự trưởng thành nhân cách và năng lực hành vi của một bộ phận thanh, thiếu niên hiện nay. Bên cạnh đó là tình trạng thiếu kiến thức về lịch sử dân tộc của một bộ phận thế hệ trẻ. Khi không hiểu lịch sử dân tộc mình như mong mỏi của Chủ tịch Hồ Chí Minh lúc sinh thời “*Dân ta phải biết sử ta/ Cho tường gốc tích nước nhà Việt Nam*”, thì bộ phận thế hệ trẻ này không thể rút ra những bài học bổ ích, trong đó có bài học làm người, mà các tiền nhân để lại.

Vì vậy, để khắc phục việc xa rời các giá trị truyền thống của dân tộc, việc xây dựng một chương trình giáo dục văn hóa cội nguồn cho thanh, thiếu niên có một ý nghĩa quan trọng. Qua nội dung giáo dục đó, thế hệ trẻ Việt Nam yêu mến hơn, tự hào hơn và từ đó phát huy được truyền thống dân tộc. Họ cũng hiểu biết hơn cội nguồn của mình từ đó xác định rõ hơn hướng đi của mình, đặc biệt trong xu thế toàn cầu hóa hiện nay.

2. Phật giáo với công tác giáo dục văn hóa cội nguồn cho thanh, thiếu niên hiện nay

Phật giáo đã thấm sâu trong đời sống xã hội Việt Nam sau hàng nghìn năm tồn tại trong lòng dân tộc. Trong quá trình phát triển, Phật giáo có nhiều đóng góp trong sự nghiệp dựng nước và giữ nước. Phật giáo sớm hoà mình với tín ngưỡng và văn hoá bản địa, hình thành nên Phật giáo Việt Nam. Càng phát triển trong đời sống xã hội, Phật giáo càng gắn bó với dân tộc. Lịch sử hàng nghìn năm tồn tại và phát triển cho thấy rõ một nền Phật giáo nhập thế, yêu nước, đồng hành như một thành tố không thể chia cắt trong đời sống xã hội của người dân Việt Nam.

“Một năm khởi đầu từ mùa Xuân/ Một đời khởi đầu từ tuổi trẻ/ Tuổi trẻ là mùa xuân của nhân loại”. Bất cứ thời đại nào thanh, thiếu niên đều là tương lai của đất nước. Đối với Việt Nam, các thế hệ tiền nhân đã mở ra kỷ nguyên độc lập tự do và hàng ngày, hàng giờ, đất nước không ngừng được bổ sung và thay thế bởi thế hệ trẻ. “Tre già, măng mọc”, trong tiến trình ấy, Phật pháp là ngọn lửa thắp sáng con đường dẫn dắt rất nhiều thanh, thiếu niên tiến bước trong giai đoạn hiện nay.

Do đó, công tác giáo dục văn hóa cội nguồn cho thanh, thiếu niên là một nhiệm vụ quan trọng và cấp bách đối với Giáo hội Phật giáo Việt Nam các cấp. Việc giáo dục thanh, thiếu niên phải nằm trong hoạt động hoằng pháp dành cho nhóm đối tượng này. Bởi vì, giáo lý nhà Phật dựa trên nền tảng khoa học. Phật giáo không dạy người ta tin vào những điều mê tín, mà luôn chỉ dẫn người ta con đường tu tập để tiến đến an lạc. Giáo lý nhà Phật rất phù hợp với thế hệ trẻ. Sự giác ngộ Phật pháp nhanh chóng ở thanh, thiếu niên. Hoạt động hoằng pháp hiệu quả cũng là ở nơi tuổi trẻ. Vì vậy, thanh, thiếu niên ngày nay hoàn toàn có thể thực hành giáo lý của nhà Phật để xây dựng bản thân, gia đình, xã hội tốt đẹp hơn.

Để giúp thế hệ trẻ hiểu rõ lợi ích của Phật pháp mang lại cho mỗi người, gia đình, xã hội, cần phải gắn giáo dục văn hóa cội nguồn cho thanh, thiếu niên với đẩy mạnh công tác hoằng pháp. Công tác này của Giáo hội Phật giáo Việt Nam các cấp cần tập trung vào mấy vấn đề sau đây:

Một là, giáo dục cho thế hệ trẻ về lòng yêu nước: Theo quan điểm của Phật giáo, giáo dục lòng yêu nước là giáo dục lòng biết ơn đối với đất nước, một trong “tứ trọng ân”. Yêu nước là tình cảm thuần khiết nhất và cao thượng nhất của mỗi người dân Việt Nam. Qua lịch sử dựng nước và giữ nước hàng nghìn năm của dân tộc ta, các thế hệ thanh, thiếu niên càng thấm thía hơn sự hy sinh của ông cha để có được đất nước ngày nay vinh quang tươi đẹp, từ đó thêm trân trọng hơn nguồn cội, nhận thức sâu sắc hơn về trách nhiệm đối với Tổ quốc. Người hoằng pháp cần giáo dục thanh, thiếu niên lòng yêu nước, sự biết ơn tiền nhân có công dựng nước và giữ nước theo tinh thần “tứ trọng ân” của Phật giáo. Thấm nhuần được điều này, thế hệ trẻ sẽ

biết trân trọng tinh hoa văn hóa dân tộc, từ đó sẵn sàng cống hiến và hy sinh cho đất nước.

Hai là, giáo dục cho thế hệ trẻ về hiếu đạo: Yêu nước là tình yêu lớn, tình cảm thiêng liêng, cũng là trách nhiệm của mỗi người dân đối với đất nước. Nhưng tình yêu lớn ấy sẽ không thể có được nếu như không khởi đầu từ tình yêu của con cháu đối với cha mẹ, ông bà. Chính vì vậy, giáo dục văn hóa cội nguồn cho thanh, thiếu niên trong giai đoạn hiện nay còn phải gắn với giáo dục hiếu đạo.

Dân gian từng tổng kết: *“Nước sông nọ có nguồn mới chảy/ Hạt thóc kia có cấy mới lên/ Phàm phu cho đến thánh hiền/ Ví không cha mẹ sao nên thân người”*. Một đứa trẻ sinh ra đón nhận tình yêu vô bờ bến từ ông bà, cha mẹ, anh chị; lớn lên đi học nhận được sẻ chia từ thầy cô, bè bạn... Bằng tình yêu ấy, đứa trẻ sẽ lớn lên, trưởng thành và biết yêu thương. Người nào không có tình yêu đối với bậc sinh thành và giáo dưỡng thì không thể nào có được tình yêu đối với quê hương, đất nước. Những câu chuyện xoay quanh cuộc sống gia đình, kỷ niệm thơ ấu sẽ theo một con người đến suốt cuộc đời. Bởi vậy, một con người được sinh ra và lớn lên không chỉ cần được trau dồi kiến thức, kỹ năng sống mà còn cần được giáo dục lòng biết ơn đối với ông bà, cha mẹ. Đây là điều cần được giáo dục đầu tiên trong đạo đức làm người. Một đứa trẻ biết ơn những người trưởng dưỡng, bảo vệ và vun đắp không gian bé sống, bát cơm bé ăn, cốc nước bé uống, cuốn sách bé đọc sẽ là một đứa trẻ giàu lòng vị tha, nhân ái. Đây là bước giáo dục đầu tiên để gieo mầm cho một tình yêu lớn hơn sau này là tình yêu đối với quê hương, đất nước.

Ba là, giáo dục cho thế hệ trẻ về tính trung thực và tinh thần trách nhiệm: Đây là một trong những giá trị đạo đức được đề cao trong Phật giáo. Giới trẻ không chỉ cần có chí khí, quyết tâm, dám xả thân vì lý tưởng mà còn cần có tính trung thực, dũng cảm, dám chấp nhận thất bại và sửa sai. Một con người ngay từ tuổi trẻ được giáo dục tính trung thực và tinh thần trách nhiệm sẽ là một con người có đạo đức và tránh được sự vi phạm 5 giới đối với phật tử tại gia là không sát sinh, không trộm cắp, không tà dâm, không dối trá và không sử dụng các chất gây say. Một thế hệ trẻ được quan tâm giáo dục tính trung thực và tinh thần trách nhiệm thì trong tương lai chắc chắn sẽ đóng góp nhiều trí tuệ, sức lực vào sự nghiệp phát triển nước nhà, thúc đẩy tiến bộ xã hội và phồn vinh dân tộc.

Bốn là, giáo dục cho thế hệ trẻ về sự cân bằng, hài hòa giữa vật chất và tinh thần, cá nhân và xã hội, gia đình và sự nghiệp: Ngày nay, sự tiến bộ của khoa học kỹ thuật đem đến nhiều lợi ích cho xã hội, giúp con người cải thiện đời sống vật chất, đưa con người lên một tầm cao mới, là cơ hội quý báu để một đất nước vươn lên sánh vai với các cường quốc trên thế giới. Thế nhưng, sự phát triển khoa học kỹ thuật nhiều khi và nhiều nơi chưa tương xứng với đời sống tinh thần. Khi cuộc sống ấm no, tiền của dư giả, nhiều người lại bị phiền não bởi những tham vọng thái quá của chính mình. Luật nhân quả trong giáo lý của nhà Phật chỉ rõ, hạnh phúc thật sự không thể đạt được bằng cách sở hữu vật chất, bằng sự ích kỷ, giẫm đạp lên người khác. Hạnh phúc chỉ đạt được khi con người biết chia sẻ hạnh phúc của mình với người khác.

3. Một số khuyến nghị nhằm nâng cao hiệu quả công tác giáo dục văn hóa cội nguồn đối với thanh, thiếu niên thời gian tới

Thứ nhất, tổ chức các lễ hội hướng về cội nguồn để phát huy những giá trị văn hóa Phật giáo hướng vào sự nghiệp xây dựng và phát triển đất nước trong bối cảnh mới: Việc tổ chức các lễ hội hướng về cội nguồn nên có sự phối kết hợp tốt giữa chính quyền và Giáo hội Phật giáo Việt Nam các cấp để vừa có yếu tố Phật giáo, vừa có yếu tố tín ngưỡng Hùng Vương trong lễ hội. Điều này một mặt thể hiện tinh thần nhập thế của Phật giáo, mặt khác thông qua giáo dục văn hóa cội nguồn để lan tỏa Phật pháp đến những người chưa biết đến Phật giáo.

Thứ hai, nâng cao chất lượng công tác giáo dục văn hóa cội nguồn cho thanh, thiếu niên: Để thực hiện tốt công tác này, Giáo hội Phật giáo Việt Nam các cấp cần xây dựng chiến lược

hoàng pháp khoa học, phù hợp về nội dung, đối tượng và hình thức. Thời đại ngày nay, nhờ phương tiện truyền thông hiện đại nên phật tử có điều kiện lắng nghe và thẩm định nội dung các bài giảng pháp. Do vậy, công tác hoàng pháp cần chú trọng nâng cao chất lượng, đặc biệt là đào tạo đội ngũ giảng sư. Những vị tang, ni nghiêm trì giới luật, công phu tu hành có ảnh hưởng rất lớn đến chất lượng hoàng pháp. Bởi vì, phật tử chỉ bị thuyết phục khi họ thấy vị giảng sư hơn họ về đạo hạnh chứ không đơn thuần hơn về Phật học.

Thứ ba, tận dụng ưu thế của công nghệ thông tin trong công tác hoàng pháp: Thời đại ngày nay, để tận dụng ưu thế của công nghệ thông tin trong giáo dục văn hóa cội nguồn cho thanh, thiếu niên thì công tác truyền thông cần được Giáo hội Phật giáo Việt Nam các cấp tiến hành trên cả 3 kênh: báo chí chính thống, website Phật giáo và mạng xã hội. Tuy nhiên, thời đại công dân mạng, truyền thông số, ai cũng có thể làm truyền thông. Để truyền thông hiệu quả, rất cần sự chung tay góp sức của cộng đồng, trong đó sự liên kết hiệu quả, bài bản, chuyên nghiệp là điều mà cộng đồng phật tử mong chờ. Một trong những nội dung và cách thức là cung cấp thông tin chính xác, kịp thời để tránh sự chia rẽ các pháp môn trong Phật giáo, làm xấu hình ảnh của từng tăng, ni nói riêng và tăng đoàn nói chung.

Thứ tư, nhân rộng các khóa tu của Phật giáo dành cho thanh, thiếu niên: Các khóa tu dành cho thanh, thiếu niên do các chùa tổ chức thường xuyên thời gian gần đây là một trong những hoạt động nhập thế nổi trội của Phật giáo Việt Nam để tạo nên một sân chơi lành mạnh, bổ ích và hướng thiện cho giới trẻ. Tham dự các khóa tu, giới trẻ được giảng dạy giáo lý nhà Phật, được giáo dục lòng hiếu thảo, sự yêu thương, kỹ năng sống, tính tự lập. Nhiều thanh, thiếu niên sau khóa tu đã lựa chọn cho mình các hoạt động có ý nghĩa cho bản thân, gia đình và xã hội, như tìm việc làm thêm để trang trải chi phí cho năm học mới, tích cực tham gia các hoạt động thiện nguyện... Đa phần thanh, thiếu niên hiếu thuận với cha mẹ hơn, biết sống vì người khác hơn. Nhờ những chuyển biến tích cực như vậy, nên các khóa tu dành cho thanh, thiếu niên do các chùa tổ chức hằng năm ngày càng tăng về số lượng. Thời gian tới, mô hình này rất cần tiếp tục được nhân rộng hơn nữa.

Nguyễn Xuân Hiếu*

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Thích Nữ Huệ Ân(7/2018), “Khóa tu cho thanh thiếu niên - Vẻ đẹp nhập thế của Phật giáo”, Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật, số 409.
2. Thích Quảng Huy (2018), “Hoàng pháp thời đại công nghệ 4.0”, tham luận Hội thảo “Hoàng pháp trong thời đại mới” tổ chức tại tỉnh Khánh Hòa, www.vbgh.vn/index.php?language=vi&nv=news&op=hoi-thao-tai-khanh-hoa-2018/hoang-pha-p-thoi-dai-cong-nghe-4-0-409.html
3. Lê Văn Lợi (2018), “Giá trị văn hóa và sức lan tỏa của tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương trong đời sống tinh thần xã hội hiện nay”, mattran.org.vn/to-chuc-thanh-vien/gia-tri-van-hoa-

va-suc-lan-toa-cua-tin-nguong-tho-cung-hung-vuong-trong-doi-song-tinh-than-xa-hoi-hien-nay-12044.html

4. Đỗ Xuân Nhuận (2019), “Lan tỏa giá trị văn hóa cội nguồn từ tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương”, baoquocte.vn/lan-toa-gia-tri-van-hoa-coi-nguon-tu-tin-nguong-tho-cung-hung-vuong-100998.html

5. Thích Đức Thiện (2018), “Phật giáo Việt Nam trong sự nghiệp xây dựng và phát triển đất nước thời kỳ hội nhập quốc tế”, www.hdll.vn/vi/tin-tuc/phat-giao-viet-nam-trong-su-nghiep-xay-dung-va-phat-trien-dat-nuoc-thoi-ky-hoi-nhap-quoc-te.html

6. Thích Thiện Thuận (2018), “Hoàng pháp với thanh thiếu niên thời hiện đại”, tham luận Hội thảo “Hoàng pháp trong thời đại mới” tổ chức tại tỉnh Khánh Hòa, vbgh.vn/index.php?language=vi&nv=news&op=hoi-thao-tai-khanh-hoa-2018/hoang-phap-voi-thanh-thieu-nien-thoi-hien-dai-445.html

* Đại đức Thích Khải Thành, chùa Pháp Bảo, thành phố Biên Hòa, tỉnh Đồng Nai; học viên Thạc sĩ Tôn giáo học, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh